СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ

Гл. ас. д-р Иван Маринов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *В настоящата разработка авторът проследява значението на корпоративната социална отговорност за решаването на икономическите, социалните и екологичните предизвикателства в сектора на селското стопанство и постигането на устойчиво развитие. Докладът посочва необходимостта от изграждането на корпоративни традиции на социална и екологична отговорност и добри практики, които да спомогнат за устойчивото развитие на селските райони в България в контекста на Общата селскостопанска политика на ЕС.*

Ключови думи*: селско стопанство, корпоративна социална отговорност, устойчиво развитие*

Въведение

Съвременните предизвикателства в селското стопанство и обществените критики, на които са изложени производителите и търговците на селскостопански продукти през последните години, са стимул за представителите на сектора да насочат вниманието си върху концепцията за корпоративна социална отговорност (КСО). Глобализацията и структурните промени в агробизнеса, протичащи както в останалите европейски държави, така и в България, поставят на преден план идеята за постигане на устойчив бизнес модел чрез социално отговорни практики и корпоративна политика, съобразена с околната среда.

Обект на изследването е корпоративната социална отговорност (КСО) на предприятията от селското стопанство в България, а **предмет** са особеностите, принципите и инструментариума на КСО, явяваща се детерминанта за устойчивото развитие на агросектора у нас. **Целта** на настоящата разработка е да се изведе фундаменталното значение на „корпоративната съвест“ за развитието на селскостопанските производствени и търговски структури.

Задачите, формулирани от автора са следните:

Първо. Да се изследват дефинициите и специфичните особености на КСО на национално и международно ниво;

Второ. Да се анализира необходимостта от приложение на КСО в сектора на селското стопанство в контекста на устойчивото развитие;

Трето. Да се очертаят тенденциите в утвърждаването на социално отговорни практики и ефективно корпоративно управление, определящи потенциала на селското стопанство в България и неговото устойчиво развитие.

1. Особеност на концепцията за корпоративна социална отговорност на национално и международно ниво

Понятието „корпоративна социална отговорност“ има многопластова и динамична същност, проявяваща се на различни нива в дейността на предприятията, публичните и обществените организации. Основните цели на КСО са подобряване имиджа на бизнеса, реализиране на ефективни социални инициативи и рационално използване на природните богатства от страна на всички ангажирани предприемачи. Същевременно кооперирането на добрите управленски практики с отговорността на бизнеса към обществото е условие за успеха на предприемаческата дейност (Мидова, 2011).

През 2001 г. Европейската комисия публикува „Зелената книга“, която представлява европейска рамка за насърчаване на КСО. В публикацията се анализира същността на концепцията, като се акцентира върху *идеята за доброволно обединяване на социалните и икономическите проблеми в рамките на бизнеса и в неговата съвместна дейност с всички заинтересовани лица* (Commission, 2001). На по-късен етап през 2011 г. трактовката на тази философия еволюира в: *отговорност на компаниите за въздействието, което оказват върху обществото* (Commission, 2011). Стандарт ISO 26000:2010 потвърждава, че постигането на оптимална дългосрочна ефективност е възможно, при условие, че организациите имат социално отговорно поведение към заобикалящата ги среда, хората и околната среда (ISO 26000, 2010).

В консенсус с международните принципи и мерки за решаване на глобалните и локалните икономически и социални предизвикателства, Министерството на труда и соцалната политика на България разработва проект на *„Стратегия за корпоративна социална отговорност“* и два плана за изпълнение на стратегията с хоризонти 2019

г. и 2020-2021 г. (МТСП, 2019). В националната стратегия се изтъква важността на пряко обвързване на корпоративната социална отговорност със световните *Цели за устойчиво развитие*, които представляват основа на *Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г.*[1]. В допълнение стратегическия документ подчертава, че има промяна в обхвата на КСО на предприятията, като освен въздействието върху обществото и околната среда в съдържанието на концепцията място намират проблеми, свързани етиката, потребителите и правата на човека. Имплементирането на КСО в националните и транснационалните програми на българското правителство има за цел да насърчи устойчивото развитие на предприятията чрез възприемането на концепцията за отговорен и почтен бизнес и нейното налагане във все по-голям дял компании с различен бизнес профил. По този начин корпоративната социална отговорност става неизменна част от корпоративната стратегия за постигане на устойчво развитие.

2. Динамика на ключови параметри в селското стопанство и необходимост от приобщаване на агробизнеса към принципите на корпоративната социална отговорност

Приемането на България в Европейския съюз през 2007 г. създава очаквания, че структурните проблеми на селското стопанство могат да се преодолеят посредством ефективна реформа в сектора, а на малко по-късен етап и с помощта на пакета от регламенти на Общата селскостопанска политика (ОСП)[2]. В действителност динамиката на важни икономически параметри, като брутна добавена стойност, производителност на труда и заетост, свидетелства за липса на устойчивост и изоставане на сектора (вж. Фиг. 1). Всичко това се случва паралелно с ръст на субсидирането с европейски средства и публичното финансиране на аграрния отрасъл.

На Фиг. 1 се вижда, че и трите индикатора – брутна добавена стойност, заети лица и производителност на труда отчитат спад спрямо 2008 г., като положителен ръст след началото на 2017 г. отбелязва единствено производителността на труда.

[1] Програмата на ООН е с петнадесетгодишен хоризонт на действие и включва 17 глобални цели и 169 практически задачи, с които се цели повишаване на социално-икономическото и екологичното благосъстояние в международен план.

[2] Реформата на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз обхваща периода 2014—2020 г., като действието на част от правилата стартира след 2015 г.

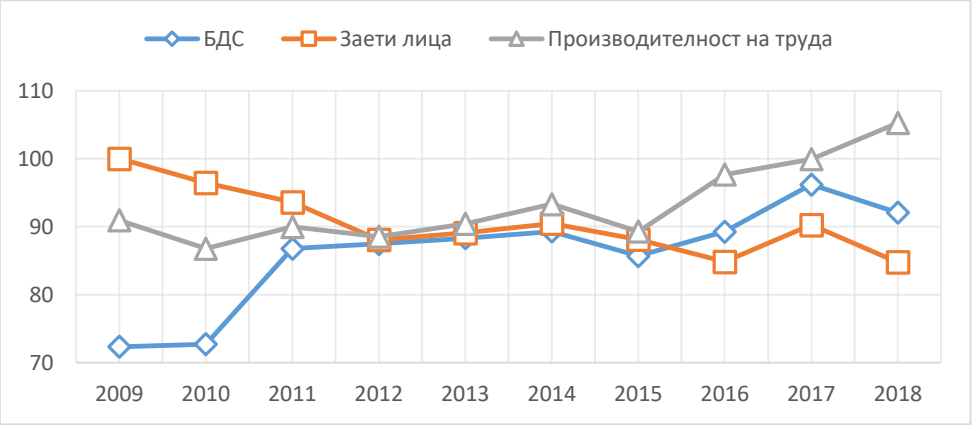

Фиг. 1. Темп на развитие на брутната добавена стойност, заетите лица и производителността на труда в селското стопанство за периода 2009–2018 г. [НСИ и изчисления на автора]

Негативните резултати и изоставането на сектора затвърждават мнението, че за постигането на устойчивост е необходима промяна в бизнес стандартите.

Структурата на основните предизвикателства пред сектора на селското стопанство в България се представя чрез Фиг. 2:

Фиг. 2. Икономически, социални и екологични предизвикателства пред селското стопанство в България [наблюдения на автора]

Решаването на множеството разнородни проблеми в сектора изисква да се отчитат специфичните особености и комплексност на селскостопанската дейност, фермерите трябва да се ангажират с няколко ключови неща – въвеждането на стандарти за качество на процесите и продукцията и насърчаване на бизнес практики, имащи социален ефект, с които да се повиши благосъстоянието на служителите и работниците. За да се приложи ефективно корпоративната социална отговорност като инструмент за устойчиво развитие в селското стопанство, трябва да се осъзнава връзката ѝ с целите на общата селскостопанска политика на ЕС, за която приоритетни са: постигането на висок жизнен стандарт на ангажираните мъже и жени в сектора, информираност на потребителите и високо качество и разумни цени на предлаганите храни, както и адаптиране към околната среда.

3. Утвърждаване на корпоративната социална отговорност с цел повишаване потенциала на селското стопанство в България и неговото устойчиво развитие

Изграждането на устойчивост в селското стопанство и преодоляването на икономическите, социалните и екологичните предизвикателства са възможни паралелно със спазването на принципите на корпоративната социална отговорност. Това изисква от българските производители и търговците на селскостопанска продукция да отговорят на изискванията на всички заинтересовани страни на национално и европейско ниво и осигуряват защита на екосистемата, което съответства със стандартите за КСО. Социално и икономически отговорните представители на сектора имат значително по-големи шансове за постигането на устойчиво развитие. Чрез производството на качествена селскостопанска продукция, която да задоволява потребностите на клиентите, осигуряване на справедливо възнаграждение на заетите лица в сектора, поддържане на селските райони и инвестиции в инфраструктурата, се създава добавена стойност, която може да подобри пазарните позиции на производителите и търговците и да им осигури добра репутация сред крайните потребители.

През последните години селскостопанският сектор на България се характеризира с ниска производителност на труда, и висока възрастова граница на сезонните работници, ангажирани при рискови условия на труд. Преодоляването на тези недостатъци изисква по-голяма информираност на заетите лица и социален диалог между работодателите, деловите партньори и работещите. Подобряването на кооперативната култура е задължителен елемент, гарантиращ устойчиво

развитие на селското стопанство. Като тенденция се очертава стремежът на националните и международните земеделски организации да осъзнават потребността от информиране и консултиране на работното място и задълбочаване на социалния диалог (Конфедерация на независимите синдикати в България, 2013). Възстановяването на доверието в агросектора, който допринася за икономическото развитие на страната, е възможно и чрез внедряване на системи за управление на качеството, които да спомогнат за ефективното взаимодействие на земеделците с обществото и околната среда. Именно корпоративната социална отговорност може да окаже благоприятно влияние върху:

- имиджа на стопанските единици в сектора сред потребители и инвеститори;
- привлекателността на работните места в селските райони;
- производителността на заетите лица в сектора;
- деловите отношения с частни и публични партньори и пазарните отношения с клиенти и доставчици.

Заключение

Корпоративната социална отговорност се явява актуална и важна тема за предприемачеството на територията на Европа и на национално равнище. Чрез КСО производствените и търговските структури заемат особена роля в решаването на икономически, социални и екологични проблеми, както и в осигуряването на устойчиво развитие на бизнеса в рамките на Общността.

Просперитетът на селскостопанските субекти у нас без съмнение преминава през изграждането на собствена стратегия за корпоративна социална отговорност. Концепцията за КСО има за цел създаването на допълнителна добавена стойност за компаниите на принципа на отговорното земеделие. Очакванията за положителния ефект от прилагането на принципите на КСО от страна на фермерите и мерките на Общата селскостопанска политика на ЕС се изразяват в подобряване на производителността на труда, по-голяма пазарна стабилност, повишаване на потребителското доверие и благоприятен ефект върху екологичната среда.

ЛИТЕРАТУРА

Конфедерация на независимите синдикати в България. (4 Yuly 2013 г.). За по-добро участие и корпоративната социална отговор-

ност за устойчиво земеделие и по-добра и качествена заетост в сектора. Изтеглено на 8 08 2019 г. от http://rights.knsb-bg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=478:za-po-dobro-uchastie-i-korporativnata-sotsialna-otgovornost-za-ustoychivo-zemedelie-i-po-dobra-i-kachestvena-zaetost-v-sektora-17-07-2013&catid=32:2011-03-18-15-24-11

Мидова, П. (2011). Социалната отговорност - ключов фактор за успеха на бизнеса. Икономиката и управлението на XXI век – решения за стабилност и растеж (стр. 7). Свищов: АИ Ценов.

Mazur-Wierzbicka, E. (2015). *The Application of Corporate Social Responsibility in European Agriculture.* doi:10.1515/mgrsd-2015-0001

МТСП. (2019). *Стратегия за корпоративната социална отговорност (КСО) за периода 2019 – 2023 г.* Извлечено от Министерски съвет Портал за обществени консултации: https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4475

Commission, E. (2001). Brussels: COM. Изтеглено на 10 07 2019 г. от Green paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility: http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/EN/1-2001-366-EN-1-0.Pdf

Commission, E. (2011). *Communication from the Commission to the European parlament, the Council, the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions:A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social.* Brussels: COM. Извлечено от https://arquivo.pt/wayback/20170823204457/http://www.umic.pt/images/stories/publicacoes6/20110413-communication_en.pdf

ISO 26000. (2010). ISO 26000. Изтеглено на 9 August 2019 г. от https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en